

## LOGIKA DEFINICIJE KRIMINALITETA «BIJELIH OVRATNIKA»

**Richard A. Ball**

Pennsylvania State University

Problem definicija u kriminologiji mnogo je ozbiljniji nego što smo skloni priznati (Ball i Curry, 1995.) On prožima različita područja, poput istraživanja bandi, rasprava o zločinima iz mržnje i istraživanja kriminaliteta «bijelih ovratnika». Kako možemo inteligentno raspravljati o nekoj temi ako se ne možemo složiti o njezinom značenju? Kako je moguće uspoređivati rezultate istraživanja ako se operativne definicije razlikuju više nego jabuke i kruške? Može li kriminologija zahtijevati znanstveni status ako ovim pitanjima pristupi površno, izbjegavajući odgovornost tvrdnjama da su takva pitanja relevantna samo za filozofiju znanosti, a ne i za društvene znanstvenike? Kao što su Ball i Curry (1996) istakli u kontekstu problema definiranja «bandi», kriminološke definicije su nužne (Robinson, 1950), neke definicije bolje su od drugih (Ayer, 1971), a postoje kriteriji po kojima je moguće procijeniti njihovu relativnu «istinitost» (Bentley i Dewey, 1971)

Do one razine do koje su te tri tvrdnje točne, možda vrijedi zakoračiti unatrag i sagledati problem definicije kriminaliteta «bijelih ovratnika» iz drugog kuta, «definiranja definicije». Ako su kriminolozi prezaposleni prepirkama kako bi istražili svoje premise, hoće li veća jasnoća ikad biti ostvarena? Nadamo se da ćemo pridonijeti raspravi krenuvši ponešto drukčijim putem – pristupivši problemu kroz logiku same definicije.

Problem je zacijelo dovoljno važan da zahtijeva daljnje proučavanje. Lako je zaboraviti revolucionarnu moć Sutherlandove definicije, čiji je potencijal još uvijek daleko od ostvarenja. Sutherland nije samo definirao prijestupe «bijelih ovratnika» kao kriminalna djela, on je ujedno i redefinirao kriminologiju i reformulirao sociologiju. Trebali

bismo se sjetiti da je Caldwell (1959.: 282 – 283) otišao tako daleko da je kritizirao Sutherlandovu definiciju kao prijetnju samoj znanosti, uz optužbu da je njezin cilj «ustanovljavanje novog društvenog poretka» koji bi sociologe učinio «mehaničarima kolektivizma».

Newman (1958) je shvatio da bi nova definicija trebala staviti društvenu moć u središte kriminologije, čime bi je suprotstavila kaznenom zakonu iz kojeg je proizašla. Da je nova definicija u potpunosti prihvaćena, funkcionalistička paradigma koja je dominirala sociologijom morala bi se povući pred nečim drugim u vidu teorije konflikta ili teorije društvenog konstruktivizma. Zato je Newmanov koncept «kriminaliteta bijelih ovratnika» nazvao jednim od najvažnijih proboja u kriminologiji od 2. Svjetskog rata i zato je Mannheim «smatrao kako bi Sutherland trebao dobiti Nobelovu nagradu za kriminologiju za svoj rad na kriminalu 'bijelih ovratnika' kad bi takva nagrada postojala» (Poveda, 1994: 32).

Ipak, u gotovo sedamdeset godina otkad je Sutherland prvi puta upotrijebio termin, mnogi kriminolozi sugerirali su ili potpuno napuštanje tog termina u korist šireg pojma «kriminaliteta moćnika», devijacije «elite», «korporativne i državne» devijacije, «narušavanja ljudskih prava i egalitarijanizma» pa čak i «izrabljivanja», dok su drugi zahtijevali mnogo užu definiciju, ograničenu na nešto što bi se pravno definiralo kao «iznevjerivanje povjerenja». Neki su branili Sutherlandov termin ističući njegovu neodređenost – inzistirali su na tome da je upravo neodređenost koja okružuje taj kriminalitet čimbenik koji ih čini sociološki zanimljivima i da pokušaji ostvarivanja umjetne preciznosti odvlače pažnju od nedosljednosti i kon-

tradikcija koje čine društveni život (Aubert 1952). Povremeno čujemo kako se govori da gotovo svatko već intuitivno razumije taj termin, što je dovoljno. Mnogi logičari pokazali su kako se oni koji ukazu na neku pojavu i slože se da će je nazvati nekim imenom, obično oslanjaju na masu implicitnog znanja ekstrinzičnog za tu pojavu, uključujući heuristička pravila za to što treba vidjeti kao i za to kako to vidjeti, čak i ako nisu u stanju artikulirati implicitna pravila kojim se rukovodi njihova opservacija i interpretacija (Baker i Hacker, 1984.). Empirijski dokazi sugeriraju da *perspektiva* s koje pristupamo problemu definicije zavisi o kognitivnim strukturama mapiranja ili «shemama» (koje se nazivaju i okviri, skripte, inferencijalni skupovi, prototipovi ili konstrukti za obradu informacija) koje organiziraju naše razmišljanje (Entman, 1989). Čak i kad različiti promatrači vide otprilike istu stvar, doživljaj njezinih raznih aspekata obično se razlikuje u golemoj mjeri. Možemo posumnjati da su ta heuristička pravila, osobito ona koja se odnose na «način na koji gledamo na stvar», zapravo ono što dijeli razne tabore kriminologa. Logičari se također slažu kako ne postoje savršeno «ispravne» definicije termina, osim u zatvorenim logičkim sustavima poput matematike. «Istinitost» neke definicije zavisi u velikoj mjeri o *svrsi* u koju želimo *upotrijebiti* definiciju. Drugi kriterij za procjenu istinitosti definicije njezina je razina općenitosti. Što je definicija šire primjenjiva, bolje služi svojoj svrsi. Na konferenciji stručnjaka za kriminal «bijelih ovratnika» održanoj 1996., koju je organizirao National White Collar Crime Center (Helmkamp i dr., 1996), primjerice, Simon (1996) je iskreno priznao da je njegova glavna svrha bila kritika društvene moći i da iako (ili zato što) je veliki pristalica Sutherlanda, općenitiji termin «devijacija elite» smatra za tu svrhu boljim od termina «kriminal bijelih ovratnika».

Simonov stav ilustrira činjenicu kako jezik nema samo informativnu svrhu, nego i afektivnu i promotivnu svrhu. Koristeći se *etičkim* konceptom, primjerice, ne opisujemo svijet nego zauzimamo stav prema njemu. Afektivna upotreba jezika osmišljena je kako bi izazvala određene emocionalne reakcije. Promotivna upotreba osmišljena je kako bi izazvala određena ponašanja. Čini se da je za neke kriminologe termin «kriminal bijelih ovratnika» u osnovi je *etički* koncept.

Iako se može činiti kako etička svrha «kontaminira» naše definicije, neki će zastupati stav da sve informacije nose interpretacije i

da je pokušaj stvaranja čisto informativnih (tj. «objektivnih» ili «znanstvenih») definicija ne samo bezdušan, nego i nemoguć. Etički pristupi poput Simonovog naglašavaju da, sviđalo se to nama ili ne, ne možemo izbjeći ideologiju niti moć kad se bavimo definicijama povezanim sa socijalnom politikom i da poštenje stoga zahtijeva artikuliranu posvećenost definitivnoj etičkoj perspektivi i jasnoj političkoj svrsi. Pristupi poput Tappanovog (1947.) ili Caldwellovog (1958.) samo se čine «objektivnijima», manje afektivnima i manje promotivnima, zato što zauzimaju stav etike *status quo*. Međutim, onkraj pitanja perspektive i svrhe postoje i ona koja se bave *metodologijom* definicije i o njima moramo govoriti eksplicitno želimo li shvatiti pravila prema kojima kriminal «bijelih ovratnika» definiraju razni kriminolozi.

### Metode definicije

U glavne *metode* definiranja spada implikativna metoda, denotativna metoda, analitička metoda, sintetička metoda, korelacijska metoda, kauzalna metoda i deskriptivna metoda. Prve četiri kombiniraju određene prednosti sa specifičnim nedostacima. Druge tri metode u osnovi su pogrešne. Znanstvenici koji proučavaju kriminalitet «bijelih ovratnika» imaju različite perspektive, namjere i implicitne metode stvaranja definicija, ali rijetko kada eksplicitno govore o svojoj logici.

### Implikativna metoda

Implikativna metoda ponekad se zove i kontekstualna metoda. Ona *implicira* definiciju kroz upotrebu riječi u potpunom *kontekstu* koji sugerira njezino značenje (Baker i Hacker, 1984.). Jedna prednost implikativne metode nalazi se u načinu na koji daje bogatije značenje terminu poput kriminaliteta «bijelog ovratnika» *opisujući* fenomen, ilustrirajući razne nijanse značenja na način koji preciznija definicija vjerojatno ne bi mogla pružiti. Ova metoda karakterizira osjećajni literarni pristup ili oštromnu studiju slučaja, a kompleksnost kriminaliteta «bijelih ovratnika» podržava ovakav pristup. U tom smislu, «najbolja» Sutherlandova definicija mogla bi biti *kriminalitet «bijelih ovratnika»*, u kojem ne pokušava biti «egzaktniji».

Aubertovo inzistiranje na tome da prihvatimo «nejasnoće» kriminaliteta «bijelih ovratnika» kao najzanimljiviji sociološki aspekt fenomena možda je najopravdanije u implikativnom pristupu. Meier (1996) tvrdi da smo značajno napredovali u

istraživanju i teoriji kriminaliteta «bijelih ovratnika» bez da smo vrlo učinkovito riješili problem nedostatka jasne definicije i sugerira da bi općenitiji koncept zapravo mogao biti svrsishodniji. S druge strane, neki su vrlo energično kritizirali znanstveni pristup kriminalitetu «bijelih ovratnika» na osnovu toga što se čini da više privlači one sklonije «žurnalističkom» nego «znanstvenom» pristupu i često proučava senzacionalne umjesto najreprezentativnijih slučajeva te na taj način iskrivljava sliku (Nelken, 1994, Croall, 2001)

Implikativna metoda definiranja daje nam bolji osjećaj dinamike fenomena kao *proces*. Kad istraživanja poput onog Sutherlandovog pokušaju doći do sažete definicije, pored one pretežno implikativne definicije utkane u niz studija slučaja, često se javlja osjećaj da je sažeta definicija neadekvatna u usporedbi sa samim kontekstualnim tretmanom. Autore često optužuju za narušavanje svojih vlastitih definicija u razrađenom istraživanju. Neki sofisticiraniji studenti dolaze u iskušenje odbaciti formalne definicije i pretražiti «tekst» (uključujući i razne podtekstove) u potrazi za «pravim značenjem» termina. Oni skloniji literarnom pristupu mogu čak pokušati i s «dekonstrukcijom» u pokušaju pronalaženja latentnih značenja.

Dio privlačnosti implikativne metode leži u tome što ona otvara prostor najrazličitijim pristupima i na taj način drži područje otvorenim, ali čini to tako što održava granice maglovitima. To je možda najadekvatnija metoda definiranja u eksplorativnim fazama istraživanja i teoretiziranja o fenomenu poput kriminaliteta «bijelih ovratnika», ali implikacije se tako zovu djelomično i zato što prenose donekle različite *konotacije* različitim ljudima. Mnoge skrivene konotacije u implikativnoj definiciji mogu promaknuti bez teoretske rasprave ili empirijskog testiranja jednostavno zato što su implicirane, a ne jasno istaknute. Stoga, dio problema u donošenju odluke o vrijednosti implikativnih definicija je pitanje odluke želimo li ostaviti sve otvoreno za interpretaciju i dopustiti da cvjeta tisuću cvjetova ili smo u istraživanju kriminala «bijelih ovratnika» došli do faze u kojoj opće istraživanje mora prepustiti mjesto teoretskim specifikacijama i testiranju specifičnih hipoteza.

### Denotativna metoda

Ponekad zvana i metoda egzemplifikacije, denotativna metoda popisuje specifične *primjere* za ono što termin označava. Kao što svi znaju, to je često odlično pedagoški pristup za objašnjavanje

nekog koncepta učenicima. No, jedan problem u definiranju pomoću primjera jest, kao i kod implikativne metode, u tome što postoji tendencija biranja najdramatičnijih primjera, što vodi prema razmišljanju u ekstremnim terminima, umjesto prema znanstvenoj reprezentativnosti.

Denotativna metoda zapravo se temelji na onome što logičari nazivaju *ostenzivnom* definicijom, što odražavaju oni koji kažu da ne mogu definirati neki termin, ali mogu prepoznati fenomen i (možda) dati neke primjere za fenomen, poput slavne primjedbe Jamesa Stewarta o opscenosti: «Ne mogu je definirati, ali prepoznajem je kad je vidim». Postoje dva razloga za odbacivanje ostenzivnih definicija u radu s teorijama, istraživanjem ili politikom kriminaliteta «bijelih ovratnika». Iako se može reći kako netko ima *jasnu* ideju o nekom fenomenu ako može odmah prepoznati primjere tog fenomena, ideja nije postala *distinktna* sve dok osoba ne može prenijeti karakteristike koje diferenciraju taj fenomen od drugih. Ne možemo znati je li James Stewart imao jasan koncept «opscenosti», ali sigurno nije imao *distinktnu* ideju o njoj. Nadalje, čak i da je ukazao na mnoge specifične primjere, još bi se uvijek oslanjao na implicitno, neartikulirani znanje, svoje vlastite «sheme» utemeljene na nejasnim heurističkim pravilima o tome što treba vidjeti i kako da to vidimo, neprepoznatim pravilima opservacije i interpretacije o kojima smo govorili ranije.

U složenom društvu, interpretatori možda ne dijele temeljne pretpostavke i stoga mogu vidjeti nešto različito u istom fenomenu. Da bismo dodatno zakomplicirali stvari, kultura u kompleksnim društvima stalno se mijenja pa se s promjenom obrazaca mijenjaju i ostenzivne definicije, što vrijedi i za frazu «bijeli ovratnici» u terminu «kriminalitet bijelih ovratnika». Uz porast srednje klase nakon 2. Svjetskog rata, današnji radnici «bijelih ovratnika» značajno se razlikuju od direktora s visokih položaja na kojima je Sutherland primijenio termin, a kriminalitet «bijelih ovratnika» poput računalnog kriminala (koji se danas smatra najbrže rastućim od svih oblika kriminaliteta «bijelih ovratnika») u to je vrijeme bio nezamisliv. Dok Gordon (1996) pojavu takvih novih «tehnoloških zločina» koristi kako bi dokazao da je Sutherlandova definicija zastarjela, pojava novih tipova kriminala «bijelih ovratnika» i raznih primjera kriminaliteta «bijelih ovratnika» savršeno je u skladu s tom definicijom.

Definicija je pitanje apstrakcije, ponekad je ona proces kroz kojeg postepeno postajemo svjesni

novog elementa u našem iskustvu i imenujemo ga, ponekad je empirijska generalizacija, a ponekad do nje dolazimo kroz povećanu svijest o složenosti određenog fenomena, do te mjere da ga shvaćamo na nov način. Friedrichs (1995) drži da se u slučaju definicije kriminaliteta «bijelih ovratnika» to događa u tri faze, počevši s *polemičkom* definicijom, zatim *tipološkom* definicijom i napokon s *operativnom* definicijom. Međutim, u općenitijom smislu, prvi korak u takvoj apstrakciji uključuje intuitivni uvid o *nekakvom* jedinstvu koje leži u osnovi specifičnih elemenata. Drugi korak uključuje dublji osjećaj *složenosti* inherentne u opaženom jedinstvu, ali bez sposobnosti potpunog razumijevanja te složenosti, dok treći korak obično uključuje ostvarenje *analitičke* ili *sintetičke* definicije (Robinson, 1950). Sad ćemo se okrenuti tima dvjema metodama definiranja.

### Analitička definicija

Metoda nazvana definiranje analizom sastoji se od podjele fenomena na dijelove koji ga tvore, uz popis svih dijelova koji ga tvore. Egzaktna definicija analizom u znanosti kao što je kemija rezultirat će listom svojstava od kojih ne samo da je svako definirano zasebno, nego i odvajano prema analitičkoj formuli. Ako je odvajanje svojstava neizvedivo, tada će se izvesti rangiranje rednim brojevima. Vrste odabranih svojstava će, naravno, voditi u određenim smjerovima, pri čemu će rezultirajuće definicije imati velik utjecaj na istraživanja i na teoriju. Zakonska definicija koja će nam omogućiti da «dokažemo» slučaj, ukoliko utvrdimo svaku od njegovih sastavnih točaka, zahtijeva analitičku metodu. Naravno, ta svojstva trebala bi biti specifična obilježja, pojedinačna ili kolektivna.

Tipologija je zapravo nešto manje egzaktna analitička definicija. Možda temeljno pitanje za analitičku definiciju kriminaliteta «bijelih ovratnika» odnosi se na to jesu li svojstva ili tipovi «utemeljeni na prijestupniku» ili «utemeljeni na prijestupu». Oko ovog pitanja vrtjelo se više rasprava na konferenciji u National White Crime Centeru nego oko bilo kojeg drugog pitanja (Helmkamp i dr. 1996). Coleman (1996) je zastupao «klasičan» Sutherlandov pristup, koji je naglašavao obilježja utemeljena na prijestupniku, poput respektabilnosti ili visokog društvenog statusa, suprotstavljajući ga (zajedno s mnogim drugima) Edelhertzovom (1970) pristupu, koji je stavljao naglasak na protuzakonita djela počinjena «nefizičkim sredstvima i prikrivan-

jem» da bi se «došlo do novca ili imovine... ili da bi se stekla poslovna ili osobna prednost», dakle koji se fokusira na inherentna svojstva prijestupa. Iako je istina da su istraživanja kriminaliteta «bijelih ovratnika» postala prihvatljivija u kriminologiji kada su radikalne implikacije Sutherlandove definicije otupjele nakon što se fokus definicije premjestio s tipova prijestupnika na tipove prijestupa (Poveda, 1994), važno je zapamtiti da je Sutherland zapravo naglašavao važnost oba dijela svoje definicije i da Kriminalitet «bijelih ovratnika» mnogo više prostora posvećuje istraživanju prirode počinjenih prijestupa «u sklopu zanimanja» nego obilježjima samih prijestupnika. Pravo je pitanje može li se prikladna definicija temeljiti i na svojstvima prijestupnika, i na svojstvima prijestupa, i mogu li prihvatljive tipologije odražavati obje strane definicije.

Kao rani zagovaratelj Sutherlandovog općenitog pristupa, Geis (1962) je zahtijevao razjašnjenje Sutherlandovih definicija kroz specifikaciju sastavnih podtipova, djelomice i zato što je osjećao da bi to pospješilo njezino uključivanje u kriminologiju, a djelomice zato što je propitivao Sutherlandovu primjenu teorije diferencijalnih mogućnosti na sav kriminal «bijelih ovratnika», smatrajući vjerojatnim da će se specifične teorije morati razviti za svaki od njezinih oblika. To ukazuje na činjenicu da termin «kriminalitet bijelih ovratnika» nije smatrao jasnim i distinktnim, nego više nečim što bi logičari nazvali «krovnim terminom» koji se općenito odnosi na skup specifičnije definiranih zločina koji bi trebali biti u fokusu istraživanja. Iako se u početku nadao da bi zakon mogao pružiti osnovu za ovaj egzaktniji skup specifikacija, Geis (1996) je napokon ustvrdio da su pristupi utemeljeni na zakoni doveli do operativnih definicija poput onih upotrijebljenih u istraživanjima Yale, koje su ublažile moćne teoretske i političke implikacije originalnih formulacija time što su se oslanjale na podtipove utemeljene na podacima dobivenim od federalnih optužnica koje su uključivale mito, pronevjere, izbjegavanje plaćanje poreza na dohodak, lažne tvrdnje, prijevare pismima, narušavanje sigurnosti, kršenje tajnosti podataka i kreditne prijevare (Weisbird i dr., 1990) Problem je u tome što takva tipologija jednostavno usvaja «potrošnu definiciju» definirajući kriminal «bijelih ovratnika» u terminima raspoloživih podataka, umjesto prema inherentnim svojstvima ili analitičkim podtipovima. Rezultat je definicija koja, zajedno s podacima koji proistječu iz njih, pruža potporu vrlo konzervativnim teoretskim stavovima koji odbacuju kriminalitet «bijelih ovratnika».

Jedan od najplodnijih ishoda analitičkog pristupa jest razvoj teoretskog kontinuuma koji osigurava ili dodatno mjerenje ili rednu tipologiju prema kojoj lociramo kvalitativne skokove niz kontinuum, kao kad banda prijeđe na organizirani zločin (Ball i Curry, 1995). Ključ razvoja teoretski plodnog kontinuuma, naravno, leži u izboru dimenzije čiji ga polovi definiraju. Upotreba kontinuuma može kombinirati analitičke i sintetičke metode, a to je još jedan razlog zbog kojih je toliko privlačna. Zato je, primjerice, Edelhertzova (1970.) tipologija definirala kriminalitet «bijelih ovratnika» u terminima kontinuuma kriminaliteta prema «prikriivanju i tajnosti», i to od (a) doslovno ad hoc pojedinih zločina počinjenih izvan zanimanja, preko (b) sustavnijih zlouporaba povjerenja u organizaciji, (c) kriminala koje vrše legitimne tvrtke do (d) tvrtki koje su u osnovi nezakonite. Takav kontinuum ne samo da pruža sliku različitih tipova kriminaliteta «bijelih ovratnika», nego i pokazuje njihov odnos na određenoj osi.

Jamiesoničina (1996) upotreba kontinuuma organizacije također ističe međusobni odnos različitih oblika kriminaliteta «bijelih ovratnika», ovoga puta koristeći se stupnjem organizacije kao kriterijem prema kojem se konstruira kontinuum koji varira od pojedinačnih akcija s jedne strane sve do devijantnih akcija osoba koje djeluju u specijaliziranim ulogama u visoko kompleksnim organizacijama s druge strane. Njezin definicijski kontinuum navodi nas da razmišljamo o organizacijskoj teoriji kao o ključu istraživanja kriminaliteta «bijelih ovratnika», sa sve više instrumentaliziranim, koordiniranim, složenim devijantnim ponašanjima, sve boljim pristupom moći i bogatstvu, sve većom sposobnošću utjecanja na procese društvene kontrole i sve više ne-konfrontacijskim i difuznim obrascima viktimizacije kako se krećemo prema kraju kontinuuma koji govori o «specijaliziranim ulogama u visoko kompleksnim organizacijama».

Jedna moćna podstrategija analitičke definicije jest pristup usporedbi i kontrasta. Osobito je učinkovita ukoliko želimo prijeći s jasnih na distinktno ideje (Ayer, 1971). Ovaj definicijski pristup ima dodatnu prednost u smislu istovremenog definiranja mnogih različitih, ali povezanih termina. Iako se gotovo svi logičari slažu da bismo trebali biti oprezni pri definiranju nekog fenomena u terminima onoga što on nije, vrlo je uobičajeno definirati kriminalitet «bijelih ovratnika» barem djelomično naglašavajući kako se on razlikuje od običnog kriminaliteta. Uobičajeno je uspoređivati

kriminalitet «bijelih ovratnika» s organiziranim kriminalom, profesionalnim kriminalom i običnim kriminalom, barem u predavanjima studentima, iako predavanja obično zaključujemo objašnjavajući da granice postaju sve mutnije jer nekad različita, ali ipak preklapajuća svojstva kao da gube mnoga od svojih nekadašnjih obilježja.

Perspektive i svrha vjerojatno će biti smjernice našeg određivanja kriterija za tipologiju kojom postavljamo granice. Čini se da danas u to spada klasifikacija prema kontekstu (npr. okruženja poput korporacije, vladinih agencija, ili profesionalne službe ili organizacijske razine poput pojedinca, radne skupine ili organizacije), zatim prema statusu ili položaju prijestupnika (npr. visoka ili srednja klasa), primarnih žrtava (npr. javnost ili pojedini klijenti), osnovni oblik nanosene štete (npr. gospodarski gubitak ili fizika ozljeda), te zakonska kategorija, poput narušavanja tajnosti podataka ili prijevare (Friedrichs, 1995) Koristeći se motivacijom prijestupnika i kontekstom prijestupa kao vodećim načelima klasifikacije, Edelhertz (1970) je podijelio kriminalitet «bijelih ovratnika» na osobne zločine (npr. prijevare s kreditnim karticama, prijevare sa zdravstvenim osiguranjem i slične zločine počinjene van radnog mjesta), kršenje povjerenja (npr. pronevjera), poslovne zločine, i varanje na igrama, te se po tome razlikuje od većine sociologa, koji bi sa sociološkog stajališta vjerojatno ovaj posljednji kriminal smatrali profesionalnim ili organiziranim zločinom. Friedrichsova (1995) tipologija pretvara kriminalitet «bijelih ovratnika» u prilično širok krovni termin koji uključuje korporacijski, profesionalni, državni, državno-korporacijski, financijski, poduzetnički, «kriminalno-poduzetnički», «tehno» i neprofesionalni zločin, kao i «globalizacijski zločin», koji ima «urođeni», «hibridni» i «rezidualni» oblik. On pritom zastupa tezu da mnogi od njih imaju u najmanju ruku «blisku generičku vezu» sa kriminalom «bijelih ovratnika».

Naravno, analitičke definicije imaju i svoje nedostatke. Izvlačeći termin iz konteksta, analitičke definicije mogu ga lišiti velikog dijela njegovo značenja. Ako pretpostave jednaka svojstva za cijeli fenomen, odvlače teoretsku pažnju od njegovih varijacija. Međutim, ako definiraju u terminima sastavnih podtipova, definicije postaju općenitije, i što su uključeni podtipovi različiti, to više termin postaje lingvistički, prvo kao koristan «krovni termin», zatim možda sugestivna «metafora», da bi na kraju izgubio značenje.

Činjenica je da sve tipologije kriminaliteta «bijelih ovratnika» donekle miješaju kruške i jabuke, osobito one koje su u osnovi ad hoc, a ne konceptualne. Tipološke kategorije definirane frazama poput «zločin koji čini država», primjerice, miješaju sve od uzimanja mita do genocida – to su zločini koji nemaju mnogo zajedničkog, osim toga što se svi odvijaju u istom institucionalnom okruženju. Potrebno nam je manje ad hoc tipologija, a više teoretskih tipologija.

### Sintetička definicija

Definicija sintezom katkad se naziva i relacijska metoda. Umjesto da analizira fenomen u terminima podtipova, ovaj pristup locira ga kao podtip unutar šireg okvira. I dok analitičke definicije operiraju unutar neke *implicitne* teorije, sintetičke definicije obično u većoj mjeri osiguravaju razumijevanje fenomena u terminima sveobuhvatnijeg koncepta, pa čak i drukčije paradigme.

Ako je uspješna, sintetička definicija otvorit će plodne nove smjerove za teoriju i istraživanja. Ako je pogrešna, povećat će zbrku. Sutherlandova definicija prijestupa «bijelih ovratnika» kao «zločina» nudi najdramatičniji primjer definicije sintezom upravo zato što je smjestila te prijestupe u novi, vrlo moćan kontekst, bacajući na njih drukčije svjetlo. Tappanov (1947) odgovor bio je gotovo instinktivan – on je reagirao na Sutherlandovo širenje koncepta «zločina» tako što je otišao u drugi ekstrem i inzistirao da se taj termin može upotrijebiti samo za ponašanja koja vode do sudske osude. Takav pristup onemogućio bi kriminolozima da proučavaju stope zločina utemeljene na iskazima o prijestupima, kao i da razviju metodologije samoiskaza i istraživanja viktimizacije, a još više bi im onemogućio stvaranje plodne kritike kaznenog zakona.

Iako su se Clinard i Quinney (1967) koristili analitičkom definicijom po tipologiji da bi podijelili kriminalitet «bijelih ovratnika» na korporacijski i profesionalni kriminal, korporacijski kriminal može se podvesti pod profesionalni kriminal, što bi sav «kriminalitet bijelih ovratnika» stavilo u ovu drugu kategoriju. Greenova redefinicija ispušta svojstvo «visokog statusa» i dijeli «poslovni kriminal» na organizacijski, državni, profesionalni i individualni, negirajući naglasak na socijalnoj moći. Zauzimajući upravo suprotan stav, Ermann i Lundman (1978.) uključuju kriminalitet «bijelih ovratnika» u širi okvir zvan «korporativne i državne devijacije», zadržavajući oba ključna svo-

jstva u svojoj definiciji, i izbjegavajući Tappanovu kritiku napuštanjem termina «kriminalitet». Simon i Eitzen (1983.) definiraju sveobuhvatniji okvir kao «devijacije elite», koristeći se još širom definicijom za svojstvo «zanimanja» i stavljajući jasniji naglasak na svojstvo statusa/moći.

### Korelacijske definicije

Veliki dio zbrke u pokušaju definiranja kriminaliteta «bijelih ovratnika» nastaje stapanjem korelata s intrinzičnim, analitičkim svojstvima. Treba li se «visoki status» ili «zlouporabu moći» definirati kao temeljno svojstvo kriminaliteta «bijelih ovratnika» (Simon, 1996), ili do veće vrijednosti i istinitosti možemo doći putem definicije koja ih tretira kao važne korelate s visokom inter-korelacijom? Je li «kršenje povjerenja» (Shapiro, 1990) jedino svojstvo kriminaliteta «bijelih ovratnika» po definiciji ili je to zajednički korelat koji znači ključnu razliku u prirodi zločina? Bi li se «prikriivanje i tajnost» (Edelhartz, 1970) trebalo smatrati kao definicijsko svojstvo ili kao korelat? Ovdje je problem u tome što, kad definiramo bilo koje povezano obilježje kao potrebno i dovoljno svojstvo, prelazimo u tautologiju. Možemo istraživati učinak varijacija u stupnjevima «visokog statusa» ili «narušavanja tajnosti podataka» ili «prikriivanja i tajnosti», ali ne možemo propitivati njihovu važnost.

Croall (2001) navodi svojstva kriminaliteta «bijelih ovratnika»: nevidljivost, zlouporaba povjerenja, tehničko ili «unutrašnje» znanje, složenost, organizacija, podjela odgovornosti, nejasan zakonski i kriminalni status, nepostojanje namjere, niska razina zatvaranja i procesuiranja, i blage kazne. Naravno, posljednja četiri obilježja samo su korelati. Kad bi se zakoni podesili tako da organizirane aktivnosti u namještanju cijena dobiju mnogo jasniji kazneni status i kad bi se za takvo ponašanje dosuđivale mnogo oštrije kazne, ne bi li to i dalje bio kriminalitet «bijelih ovratnika»?

### Kauzalna definicija

Neke postojeće definicije definiraju kriminalitet «bijelih ovratnika» u terminima uzroka, ali i taj pristup tretira definicijska svojstva koja bi trebala biti kauzalne hipoteze. Tako je Braithwaite (1985:3) istakao kako Sutherlandova definicija u terminima obilježja počinitelja «visokog statusa» rezultira u «nesretnoj mješavini definicija i objašnjenja». Shapiro (1990:347) inzistira da taj problem «isključuje mogućnost empirijskog

istraživanja odnosa između društvenih klasa i zločina – što i jest razlog iz kojeg je Sutherland skovao frazu». Iako su neki prigovarali, ističući da se obilježja počinitelja poput dobi i inače koriste u zakonskim definicijama, da je Sutherlandova definicija tako kogentna upravo zato što ukazuje na svakojake razlike između počinitelja «visokog» i «niskog» statusa i da možemo razlikovati stupnjeve «visokog statusa» kao što možemo razlikovati dob prijestupnika u istraživanju delinkvencije, ipak je činjenica da je jedan od glavnih razloga za njegovo naglašavanje obilježja prijestupnika njegova posvećenost teoriji diferencijalne asocijacije. Kao što je primijetila i Shapiro (1990), Sutherland je više puta spominjao kriminalitet «bijelih ovratnika» u terminima kršenja «povjerenja», ali definicija koja bi se fokusirala isključivo na obilježja prijestupa dopuštala bi objašnjenja utemeljena na patologiji, protiv čega se on odlučno borio.

Kad je Burgess (1950) inzistirao da «zločini bijelih ovratnika» ne mogu biti zločini zato što se ne uklapaju u «proces stvaranja kriminala» uobičajen za sve zločine, zastupao je otvoreno kauzalnu definiciju. Inzistirajući na tome da «zločin» «nastaje» etiketiranjem, zastupao je tezu da se ti prijestupi ne mogu definirati kao zločini jednostavno zbog toga što oni koji ih vrše ne smatraju sebe zločincima, niti ih društvo smatra zločincima. Na neki način, neslaganje u vezi definicije svelo se na kauzalnu prepirku o tome je li diferencijalna asocijacija jedini konkurent za opću teoriju uzročnosti kriminala, ili se kriminal zapravo konstruira društvenim etiketiranjem.

Hirschi i Gottfredson (1987) čini se da su upali u istu klopku kao i Sutherland i Burgess, budući da su toliko posvećeni svojoj teoriji da je kriminalitet općenito rezultat tendencija izravnog traženja kratkoročne gratifikacije ne uzimajući u obzir dugoročne posljedice da i oni miješaju definiciju i objašnjavanje. Oni tako definiraju kriminalitet «bijelih ovratnika» na tako neobičan način da se čini kako je on relativno rijedak, vrlo sličan drugim oblicima kršenja zakona, da ga vrše prijestupnici slični onima koji vrše i druge zločine i da ga je moguće precizno izmjeriti UCR podacima. Čini se jasnim da su oni krenuli s kauzalnom shemom koja je dovela do definicije kriminaliteta «bijelih ovratnika» koja je dokazala ono što su željeli reći. Čak i «konsenzusna definicija» prihvaćena na konferenciji National White Collar Crime (Helmkamp i dr., 1996) sadržavala je i kauzalni element «zbog osobne ili organizacijske dobiti».

## Deskriptivna definicija

Pragmatizam kao filozofska paradigma stavio je naglasak na ono što logičari zovu «deskriptivne definicije». Zauzevši pristup gotovo suprotan pristupu opisivanja fenomena u terminima uzroka, definirao ih je u terminima posljedica (Bentley i Dewey, 1947). Tako, u pragmatičnoj tradiciji simboličnog interakcionizma, teorija etiketiranja definira zločin u terminima reakcija na ponašanja. Nitko upoznat sa sociologijom znanja ne bi se trebao iznenaditi činjenici da se Tappanovo (1947) odbacivanje Sutherlanda dogodilo iste godine kad je prvi puta artikulirana deskriptivna definicija. Tappan je inzistirao na deskriptivnoj definiciji kad je smatrao da se prekršaji mogu definirati kao «zločini» samo kad posljedice uključuju osudu od strane suda. U teoriji etiketiranja, «uzrok» koji definira «zločin» leži u reakciji na ponašanje, pa je Burgessova kazualna definicija također i deskriptivna definicija.

Međutim, deskriptivne definicije utemeljene na posljedicama ne moraju se ograničiti na prijestupnikovu reakciju na vlastite prekršaje, niti na reakciju društva na njihove prekršaje. Postoji jednako mnogo raznih načina definiranja prema posljedicama kao što postoje i razne posljedice i socijalno-psihološke reakcije ne moraju biti najpreciznije, osobito u definiranju zločina. Prije dva stoljeća, klasična kriminološka škola odbacila je pristup etiketiranja koji je zasnivao kazneni zakon na vrlo različitim moralnim reakcijama na različita ponašanja i specificirao «objektivniji» kriterij posljedične štete kao najprecizniji skup posljedica, do te mjere da su se kaznene sankcije usklađivale s razinom štete. Stručnjaci za kriminalitet «bijelih ovratnika» poput Reimana (1979) su, uspoređujući proračunati gospodarski gubitak i osobnu štetu koje stvara kriminalitet «bijelih ovratnika» s gubicima koje stvara obični kriminal, dokazali da štetne posljedice kriminaliteta «bijelih ovratnika» stvaraju daleko veću štetu od običnog kriminala kad se upotrijebe identični sustavi mjerenja. Tako su učinkovito definirali kriminalitet «bijelih ovratnika» kao «zločin» u terminima preciznog skupa posljedica kojeg je identificirala klasična škola. To je zaista deskriptivna definicija.

## Zaključak

Budući da definicije kriminaliteta «bijelih ovratnika» proizlaze iz različitih perspektiva, jedan ključ za moguće rješenje leži u otkrivanju i razjašnjavanju pravila kojima se razni učenjaci koriste da bi odredili koja su od bezbroj obilježja pojedinog fenomena najpreciznija u svrhu definiranja. Komplementarni pristupi koji kombiniraju najbolje od analitičkih i sintetičkih metoda uglavnom su superiorni, a njih se može postići implikativnim i denotativnim metodama. Međutim, čak i kad je neka definicija prihvaćena, često su potrebne nove definicije, bilo zbog promjena u samom fenomenu ili zbog promjene svrhe zbog koje je potrebna definicija. Tako je, primjerice, uspon uslužnog gospodarstva i širenje srednje klase nakon 2. Svjetskom rata promijenilo definiciju zaposlenika «bijelog ovratnika».

Robinson (1950) naglašava da je najbolji način pristupa definiranju putem trajne *aktivnosti*. Možemo li dobiti «radnu definiciju» kriminaliteta bijelog ovratnika dovoljno koherentnu da dozvoli kriminolozima da usporede rezultate istraživanja i unaprijede teoriju, bez pretvaranja te definicije u dogmu? U tom smislu, najbliže što smo došli sporazumu u vezi definicije je «konsenzusna definicija» do koje se došli na konferenciji National White Collar Crime Center, koja (iako je narušena kauzalnom insinucijom na samom kraju) zvuči ovako:

*Kriminalitet «bijelih ovratnika» čine nezakonita ili neetička djela pojedinaca ili organizacija koja narušavaju povjerenu odgovornost ili javno povjerenje, obično u sklopu legitimne profesionalne aktivnosti, izvršena od strane osoba visokog ili respektabilnog društvenog statusa, a u svrhu osobne ili organizacijske dobiti* (Helmkamp i dr., 1996:15).

Činjenica da je došlo do općeg slaganja u vezi gore navedene definicije sugerira kako je pogrešno pretpostaviti da je nemoguće postići značajan konsenzus u vezi definicije kriminaliteta «bijelih ovratnika». Ova definicija zadržava Sutherlandov fokus na kršenje povjerenja od strane ljudi značajnog statusa i moći, pri čemu se taj fokus u osnovi zadržava na kršenjima koja se događaju u okviru legitimnih zanimanja. Na kriminalistima je da dodatno razjasne neku vrstu radne definicije referirajući se na logiku same definicije, izbjegavajući korelacijske i kauzalne elemente poput onoga koji se potkrao u definiciju s konferencije, i da budu osobito oprezni u vezi inkorporiranja deskriptivnih elemenata. Čak i ta definicija mora biti dovoljno fleksibilna da se može promijeniti sa svrhom perspektive i s promjenom u prirodi definiranog fenomena.

## LITERATURA

- Albanese, J. (1996). Offense-based versus offender-based definitions of white collar crime. U J. Helmkamp, R. Ball, K. Townsend, Eds., *Definitional Dilemma*. Morgantown, WV: National White Collar Crime Center.
- Aubert, V. (1952). White collar crime and social structure. *American Journal of Sociology*, 58, 263-271.
- Ayer, A.J. (1971). *Language, Truth and Logic*. Second Edition. New York: Pelican.
- Baker, G.P. and Hacker, P.M.S. (1984). *Language, Sense, and Nonsense*. Oxford: Basil Blackwell.
- Ball, R. A. and Curry, G.D. (1995). The logic of definition in criminology: Purposes and methods for defining "gangs." *Criminology*, 33, 225-245.
- Bentley, A. F. and Dewey, J. (1947). Definition. *The Journal of Philosophy*, 34, 281-306.
- Braithwaite, J. (1985). White Collar Crime. *Annual Review of Sociology*, 11, 1-25.
- Burgess, E. (1950). Comment. *American Journal of Sociology*, LV (July), 34.
- Caldwell, R. G. (1958). A reexamination of the concept of white collar crime. *Federal Probation*, 22, 30-36.
- Clinard, M. B. and Quinney, R. (1967). *Criminal Behavior Systems: A Typology*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Coleman, J. W. (1996). What is white collar crime: More battles in the war of definition. U J. Helmkamp, R. Ball, K. Townsend, Eds., *Definitional Dilemma*. Morgantown, WV: National White Collar Crime Center.
- Coleman, James. W. (2002). *The Criminal Elite*. Sixth Edition. New York: St. Martins.
- Croall, H. (2001). *Understanding White Collar Crime*. Buckingham: Open University Press.
- Edelhertz, H. (1970). *The Nature, Impact, and Prosecution of White Collar Crime*. Washington, D.C.: National Institute for Law Enforcement and Criminal Justice.
- Entman, R. M. (1989). *Democracy Without Citizens: Media and the Decay of American Politics*. New York: Oxford University Press.
- Friedrichs, D. O. (1995). *White Collar Crime: Trusted Criminals in Contemporary Society*. Belmont, CA: Wadsworth.
- Friedrichs, D. O. (1996). Defining white collar crime: In defense of an inclusive approach. In J. Helmkamp, R. Ball, K. Townsend, Eds., *Definitional Dilemma*. Morgantown, WV: National White Collar Crime Center.
- Geis, G. (1996). Definition in white-collar crime scholarship. U J. Helmkamp, R. Ball, K. Townsend, Eds., Morgantown, WV: National White Collar Crime Center.
- Green, G. S. (1990). *Occupational Crime*. Chicago: Nelson Hall.
- Gordon, G. R. (1996). The impact of technology based crime on definitions of white collar/economic crime. U J. Helmkamp, R. Ball, K. Townsend, Eds., *Definitional Dilemma*. Morgantown, WV: National White Collar Crime Center.
- Helmkamp, J., Ball, R, Townsend, K. (1996). *Definitional Dilemma*: Morgantown, WV: National White Collar Crime Center.
- Hirschi, T. and Gottfredson, M. (1987). Causes of white collar crime. *Criminology*, 25, 949-974.
- Jamieson, K. M. (1996). The role of the collective in defining white-collar crime. U J. Helmkamp, R. Ball, K. Townsend, Eds., *Definitional Dilemma*. Morgantown, WV: National White Collar Crime Center.
- Meier, R. F. (1996). Understanding the context of white-collar crime. U J. Helmkamp, R. Ball, K. Townsend, Eds., Morgantown, WV: National White Collar Crime Center.
- Michalowski, Ray. (1996). Electronic information, economic crime, and the legislation of property. In J. Helmkamp, R. Ball, K. Townsend, Eds., *Definitional Dilemma*. Morgantown, WV: National White Collar Crime Center.
- Nelken, D. (1994). White-collar crime. U David Nelken, Ed., *White Collar Crime*. Aldershot: Dartmouth.
- Poveda, T. G. (1994). *Rethinking White Collar Crime*. Westport, CN: Praeger.
- Reiman, J. H. (1979). *The Rich Get Richer and the Poor Get Prison*. New York: Wiley.
- Robinson, R. (1950). *Definition*. London: Oxford University Press.
- Shapiro, S. P. (1990). Collaring the crime, not the criminal: Reconsidering the concept of white collar crime. *American Sociological Review*, 55, 346-365.
- Simon, D. (1996). From white collar crime to elite deviance: Reasons for a paradigm shift. In J. Helmkamp, R. Ball, K. Townsend, *Definitional Dilemma*. Morgantown, WV: National White Collar Crime Center.
- Sutherland, E. H. (1949). *White Collar Crime*. New York: Holt, Rinehart, and Winston.
- Tappan, P. W. (1947). Who is the criminal? *American Sociological Review*, 12 (Feb.), 96-102.
- Weisburd, D., Chayet, E. F., and Waring, E.J. (1990). White collar crime and criminal careers: Some preliminary findings. *Crime and Delinquency*, 36, 342-355.